

Ett av dagens ämnen är storm...

Välkommen till

Nyhetsbrev nr 4-2016

från Kalle Eriksson och Bjäreförlaget

Den stora julstormen 1902

Juldagsmorgonen 1902 var visserligen ovanligt blåsig och regnig, men när man runt om i kyrkorna i Bjäre samlades för att fira julotta, var det ingen som kunde ana, vad som var på gång. När församlingen sjöng "Var hälsad sköna morgonstund..." var det fortfarande lätt att överrösta regnet som smattrade mot rutorna i kyrkfönstren och vindens vinande.

Ute till havs höll vädergudarna på att ladda upp. Kall polarluft mötte den mildare luftmassan. Kontrasterna var stora: 9-12 grader varmt i Skottland medan det närbelägna Island hade 3-6 köldgrader.

Snart drog ovädret in över Sverige. På eftermiddagen storm. Vid midnatt är det orkan. Havet pressas mot land. Vid Skummeslöv och Mellbystrand flyttas stranden hundratals meter inåt land. I Ängelholm svämmar Rönneå över. Väst kustbanan skadas på flera ställen. Tågtrafiken måste ställas in. Bryggor längs bjärestranderna slås sönder. Båtar sliter sina förtöjningar. På en stor gård i Asige i Halland brakar en lagård samman. Många kor dödas. Så kan listan på olyckor och skador göras lång. Inte minst på den vindutsatta bjärehalvön. Ännu på annandag jul har vinden stormstyrka.

Först den 27 december är ovädret förbi. Man kan börja summera resultatet av ovädrets härjningar.

När sillen gick till.

När man gräver i bjärebygdens historia, träffar man då och då på uppgifter, som får en att stanna upp. Man möter något som överraskar. Något nytt.

Den här gången handlar det om sill.....!!

Att sillen gick till i ofantliga mängder i havet här under medeltiden, är något som jag träffat på i olika sammanhang under årens lopp. Den enorma sillfångsterna gjorde, att hela samhällen blomstrade. Vi möter det bl.a. i Båstads medeltidshistoria. Det sägs t.ex., att anledningen till att Mariakyrkan i Båstad redan vid den tiden blev så stor, kan vi tacka sillen för.... (Det fanns förstås andra förklaringar också...)

De målande beskrivningarna är många, om hur sillen gick till under medeltiden. "Det var så tjockt att man hade svårt att ro båten fram" "Några särskilda fiskeredskap behövdes inte.

Det var bara att ösa upp sillen direkt i båten"

Den danske historieskrivaren Saxo skriver, att "båtarna stundom sitter fast och nästan inte kan drivas fram av årorna...."

"Det ingen ejer, ejer kongen"

Det fanns de som hade särskild anledning att intressera sig för detta sillfiske. Bl.a. de som skulle ha in skattepengar....

Kungens intresse för att det skulle vara ordning och reda i handeln med sill berodde förstås på, att sillen utgjorde en viktig inkomstkälla för kungen, dvs staten.

Under medeltiden gällde i vårt land - Danmark - att havet och stranden närmast stranden tillhörde "kongelevet", dvs den danska kronan. Allt som landas på denna strand – bl.a. fisken som kommer ur havet - tillhör sålunda kronan.

Stranden närmast havet var allmänning och hade därför inte någon individuell ägare. Då gällde regeln att "*det som ingen ejer, ejer kongen...*"

Sillaskatt

Nu senast har jag stött på sill-högkonjunkturen, när jag studerat den utmärkta boken *Hallands Väderö, naturen och historien* av Urban Ekström (text) och Nils Forshed (teckningar.)

Boken har tillkommit efter initiativ från Torekovs församling och med stöd från Naturvårdsverket, Länsstyrelsen i Skåne och Region Skånes naturvårdsförbund.

I boken berättas om den sillmarknad och sillindustri som växte upp på ön. Såväl myndigheterna som den mäktiga Hansan var angelägna om att koncentrera sillmarknaden till vissa platser. Liksom kongen vill man ha koll, bl.a. för att driva in avgifter.

Runt Skånes kust växte det därför fram särskilda marknadsplatser för sill-handeln. Hallands Väderö blev en av dessa platser.

Hit kom fiskebåtarna med sina laster av nyfångad sill. Hit kom också kungens kontrollanter, som skulle beskatta fångsten. Hit kom uppköparna. Hit levererades de varor som krävdes. Salt i stora mängder. Tunnor för lagring.

Denna sillmarknad var koncentrerad till den södra delen av ön. I närheten av Kapellhamn, Kungshamn och Möhamn. Här på ön skedde också den hantering av sillen, som krävdes innan den var färdig att läggas i tunnor och skickas iväg på export.

Den som har ögonen med sig – och helst "på skaft" - när man går på dessa fält, lär kunna upptäcka små fördjupningar i marken. Det är märken av de sillgropar, som skapats för arbetet med rensningen av sillen mm.

Konsten att kunna beskatta

När fiskebåtarna kommer in till ön möts de av en strandfogde, som för kungens räkning tar upp skatt på fångsten. Utöver detta måste fiskaren betala skatt för rätten att få landa fisk på platsen. Fiskelaget måste dessutom betala en säsongsavgift, rodertold, för båten. Ytterligare avgift utgick för de fiskare, som valt att bo på ön under sillfiskeperioden. Vilde fiskaren sätta upp en bod på platsen utgick en särskild avgift för detta.

Det var sålunda ingen brist på kreativitet hos myndigheterna – kongen m.fl. – när det gäller att hitta på saker som kunde beskattas....

Det finns mycket att berätta om denna sillmarknadsplats. Mitt bästa råd till den som vill veta mer, är att skaffa boken som jag nämnt ovan. Ett mästerverk.

Tvåra kast

Det hör ju till, att det skall vara tvåra kast i dessa Nyhetsbrev. Alltså: håll i agebrädan, så förflyttar vi oss från medeltidens silla-handel på Väderön till 1900-talets internationella frågor.

1900-talet - detta århundrade, som präglades av två förödande världskrig, ett halvsekel långt kallt krig, Korea-krig, Vietnamkrig och rader av andra krig *mellan* nationer och *inom* nationer.

Olika bilder av kriget

Det var på den tiden presidenten i USA hette Nixon och USA utkämpade ett krig på andra sidan jordklotet. I Vietnam.

Hemma i USA växte protesterna mot kriget. Inte minst vid universiteten. Nixon tog till orda. Vid ett tillfälle föll orden så här;

”Ni ser de där dräggen som förstör vid universiteten. Bränner upp böcker. Och sen har vi där ute pojkar som bara gör sin plikt. Jag har sett dem. De står rakryggade, och de är stolta.”

Detta citerades i New Statesmen som i samma veva citerade ett brev, som en av soldaterna där ute i kriget hade skickat hem till sina föräldrar:

Kära mamma och pappa.

Idag var vi ute på ett uppdrag. Jag är inte särskilt stolt över mig själv., mina vänner och mitt land. Vi brände ner varenda hydda vi såg. Det var ett litet, lantligt område med byar och människor. De var oerhört fattiga.

Min trupp brände och plundrade deras enkla ägodelar. När de tio helikoptrarna landade i morse mitt bland dessa hyddor hoppade sex man ur varje helikopter. Vi gav eld genast när vi tog mark Vi sköt på alla hyddorna. Sedan ställde vi upp på linje och svepte över området. Det är då vi bränner hyddorna och tar med oss de som är gamla nog att bära vapen.

Alla gråter och ber och bönfäller att vi inte skall skilja dem.

Vi brände även allt ris och sköt all boskap.

Vi tycks aldrig lära oss

Medan de här raderna präntas ner fortsätter ett krig som nu pågått i flera år och som blivit upphovet till en omfattande folkvandring och som tycks orsaka mera bekymmer än de folkvandringar jag läser om i historien. Syrien.

Därmed dags för ett nytt tvärt kast:

”Allt är redan uppfunnet”

Teknikutvecklingen går i rasande fart. Tekniska nyheter har ibland hunnit bli föråldrade innan vi ens hunnit anskaffa den där nya och revolutionerande apparaten. Produkternas livslängd bli allt kortare.

Jag hör ofta frågan: Hur skall det sluta?.

Svaret är förmodligen: det kommer inte att sluta. Förändringsprocessen när det gäller tekniken kommer tvärtom att bli allt snabbare.

I det här sammanhanget blir jag påmind om det uttalande som chefen på patentverket i USA gjorde 1899:

”Allt som kan uppfinnas är redan uppfunnet.”

Min bokhandel

Boktitel	Ord. Pris	Rea-på-rea-pris
Så blev Båstad tennis	225	60
Bilder av ett sekel i Bjäre	330	70
Vår bjärehistoria i bild	350	70
Bjäreböcker berättar om Bjäre	slutsåld	
Strövtåg i Bjäres historia	330	140
På räls över Hallandsås under 130 år	Slutsåld	

Inom kort kommer ytterligare en av böckerna att få beteckningen slutsåld.

Tången – eftertraktad gåva från havet.

Jag har nog halkat in på det här ämnet vid olika tillfällen. I mina böcker. Kanske t.o.m. i något tidigare Nyhetsbrev.

Tången var eftertraktad av traktens lantbrukare. Värdefullt gödningsmedel.

Dessutom värdefullt skydd mot frosten. Det kunde t.o.m användas som isolering i hus.

Tången var så eftertraktad, att byn måste göra upp särskilda regler för hur tånghämtningen skulle få gå till. Varje by hade sina regler.

En grundregel, som tycks ha gällt i flera byar gäller tiden för när det var tillåtet att ”vända upp tång”. Inte före soluppgången. Inte efter solnedgången.

Regel 2: tånghämtning får bara ske på den egna byns strand. Ve den som tog några snedsteg in på grannbyns strand.

En uppgift som fått mig att haka till var, att byn hade också befogenhet att utmäta straff för den som bröt mot reglerna.

Byn fick sålunda en dömande makt!!

Om ett lite ovanligt straff för en ”tångbrottsling” berättar Karin Falkmer om i sin utmärkta bok ”Burensvik-Dagshög, naturen, kulturen och människorna”:

I Hov fick den som brutit mot tångstadgan som straff, att under julottan i Hovs kyrka sitta längst fram med en tångruska i handen....

Passar på att nämna, att det finns massor av annat intressant att läsa i nämnda bok.

En annan sak:

Jag blir nyfiken på det här med att byn iklädde sig rollen som domstol. Jag gör som så många gånger tidigare: Vänder mig till mina läsare Där finns ett berg av kunnande.

Därför: Välkommen med kommentarer. Vilka andra ”brott” kunde byn utdöma straff för?

Kunde den dömda överklaga? Det finns fler frågor.

Skriv och berätta.

Språklådan

Har denna gång ett blandat innehåll. Vi börjar i bilens värld:

- Jag klarade inte körkortsprovet. Körläraren tyckte inte om mig. Du skulle hört vad han skrek åt mig, när de körde iväg honom i ambulansen.

Hos bilsiktningen:

- Det där däcket kan jag inte godkänna. Luften börjar synas igenom.
- Min bil är tvåfärgad. Primer och rost.

Tryckfelsnisse

är ju en gynnare som man som skribent kan reta sig på. Som i dessa exempel.

Annons om den bortgångne trävaruhandlaren:

- *" han sörjes närmast av två bräder...."*

Ett annat exempel:

Den danska tidningen Flyveposten tappade bort ett F och kallade sig *Lyveposten*. I folkhumorn hängde namnet med en längre tid....

Ett annat exempel på tryckfelsnisses framfart:

Referat av rektorns tal vid examen: Dådfulla blev *dödfulla*.

Slutligen plockar vi en blomma ur en bukett som vi nallat ur tidigare. Ur Försäkringsbolagens blomsterrabatt:

- *Min fru har stortvätt om tisdagarna och när jag återvände hem på kvällen fick jag vindrutan och två tänder utslagna.*

Dessa våra ungar

Lille Pelle svarar i telefonen.

- Nä, mamma e inte hemma.
- Din pappa då?
- Nä. Bara min syster.
- Hämta henne då, är du snäll.

En stunds prassel och stönanden följer, innan Kalle återkommer:

- Jag kan inte få upp henne ur vaggan.

Skillnad mellan stad och land

En liten pojke från staden skulle bo som sommarbarn hos en familj på landet. Familjen hade en liten flicka i samma ålder som pojken. Första kvällen skulle de bada tillsammans. När de hade klätt av sig, tittade den lille pojken på den lilla flickan och sa förundrat:

- Tänk vilken skillnad det är mellan oss stadsbor och er som bor på landet.

Avslutningsvis.

Finns det någon i din bekantskapskrets, som du tror är intresserad av att få mina Nyhetsbrev.? Tipsa gärna.

Allt jag behöver är namn och e-postadress.

Kalle Eriksson
Bjäreförlaget
Hallavaravägen 102
269 91 Båstad

Tel. 0431-365332